

De uniforme gemeente

Zouden studenten bestuurskunde het leerstuk van de gedecentraliseerde eenheidsstaat tegenwoordig nog onderwezen krijgen? Vast wel, want zo is immers het bestuur van ons land op papier georganiseerd. We kennen naast de centrale overheid andere overheden met eigen bevoegdheden, eigen bestuur en een eigen politieke legitimatie. Dat zijn dus geen uitvoeringsloketten van het centrale gezag en termen als hogere of lagere overheden dekken de lading niet. De vraag of wat normatief is beschreven ook empirisch bestaat, is ongeveer zo oud als het denken over het binnenlands bestuur. Dus kunnen we al meer dan een eeuw genieten van zwaarwichtige beschouwingen over een vermeend gebrek aan beleidsvrijheid van lokale overheden, vertoornde betogen over bijzondere uitkeringen en schampere terechtwijzingen van het parlement wanneer kamerleden weer eens op de gemeentelijke stoel gaan zitten. Ook kwantitatieve analyses van het lokale takenpakket, waarvan dan ruwweg tweederde mechanisch medebewind beslaat en nog eens ruim eenvijfde vrij medebewind, laten zien dat die gedecentraliseerde eenheidsstaat in de praktijk toch wel een centralistisch karakter heeft. Er valt daarbij wel een slingerbeweging te onderkennen in die mate van centralisme: soms wordt het sterker, soms krijgen lokale overheden weer meer ruimte.

De laatste jaren verandert er echter sluipenderwijs iets, is er sprake van een uniformeringstendens die de decentrale ruimte systematisch verkleint. Technologische veranderingen spelen daarin een grote rol. Belangengroepen als de Vereniging Eigen Huis maken dankbaar gebruik van internet om gemeenten te vergelijken op de legeskosten voor een bouwvergunning. Of de prijs van een paspoort. Elke euro verschil wordt genadeloos blootgelegd en dure gemeenten worden aan de schandpaal genageld. Niet zelden leidt het tot kamervragen, want via datzelfde internet verspreiden dat soort berichten zich razendsnel. De uitleg dat gemeenten vrij zijn in die tarieven wordt niet geaccepteerd. Het is immers een regelrechte schande dat een rijbewijs in de ene gemeente drie euro duurder is dan in een andere. Inperken die vrijheid en rap een beetje! De ontwikkeling van de e-overheid maakt zulke vergelijkingen steeds makkelijker en een onbedoeld neveneffect is de neiging daar uniformerend op te reageren.

Maar wonderlijk genoeg stimuleren gemeenten zelf ook enthousiast die uniformering. Onder aanvoering van hun belangenvereniging werken ze hard aan het opzetten van vergelijkingsmethodieken, als de zogeheten Staat van de gemeente en een universele interpretatie van bestuurskracht. De idee is dat je uiteindelijk alle gemeenten op allerlei manieren met elkaar kunt vergelijken. Het effect daarvan is dat al die gemeenten naar elkaar gaan kijken, niet meer de eigenheid of de eigen beleidsvrijheid centraal stellen maar het landelijke gemiddelde. Lokaal iets anders willen, wordt steeds lastiger: anderen doen het ook niet en voor je het weet kom je negatief in het nieuws.

Die steeds uniformere gemeenten krijgen daarmee steeds meer het karakter van lokale uitvoeringsloketten. Want waar materieel lokaal geen beleidsruimte bestaat voor centraal geformuleerd beleid, draait het louter om uitvoering. Hoe meer er getamboereerd wordt op een zo breed mogelijke vergelijking en daarmee vergelijkbaarheid van wat gemeenten doen, des te meer de uniforme gemeente dichterbij komt. En passant verkleint het de politieke ruimte voor gemeenteraden en tegelijkertijd ook de relevantie ervan: als alle gemeenten toch hetzelfde moeten gaan doen, wat is dan nog de functie van een lokale volksvertegenwoordiging?

Ook al belijden VNG, BZK en zelfs parlementariërs met de mond vaak dat decentralisatie zo belangrijk is om ruimte te geven aan plaatselijke en regionale verschillen, de uniformering van gemeenten is een direct gevolg van hoe zij handelen. Binnenkort hoeven studenten het leerstuk van de gedecentraliseerde eenheidsstaat niet meer te kennen.

Marcel van Dam

SC, 14 oktober 2009